

FORSKAR FREDAG²⁰¹⁷

NYHETSVÄRDERAREN

LÄRARHANDLEDNING

Instruktioner &
bakgrundsmaterial

**RI.
SE**

UPPSALA
UNIVERSITET

Vetenskap & Allmänhet

NYHETSVÄRDERAREN

Vad roligt att du och din klass vill vara med i ForskarFredags massexperiment 2017, Nyhetsvärderaren!

I den här lärarhandledningen går vi igenom experimentets bakgrund och praktiska instruktioner för hur det går till.

Massexperimentet handlar om att

- undersöka vilka nyheter som rör sig i ungas nyhetsflöden
- utveckla och testa ett verktyg för att lära elever källkritik i digitala medier.

Genom att delta tränar ungdomarna sin förmåga att källkritiskt granska nyheter i sina egna flöden, samtidigt som forskningen får nya kunskaper om vilka typer av nyheter som de tar del av i olika kanaler.

Flera tusen högstadie- och gymnasieelever runtom i Sverige är med i massexperimentet, som troligen är världens största undersökning om vilka nyheter som finns i ungas nyhetsflöden och hur trovärdiga ungdomarna själva anser att nyheterna är.

Er insats tar cirka 120 minuter och behöver genomföras under vecka 35 eller vecka 39. Ni väljer själva vilken vecka som passar er bäst.

Redan nu kan du och dina elever gärna gå med i **Nyhetsvärderarens Facebook-grupp** (<https://www.facebook.com/groups/nyhetsvarderaren/>). Där kan ni ställa frågor och diskutera med forskare, formgivare och andra klasser som deltar i experimentet.

Om ni har några frågor eller funderingar, hör av er!

Lycka till med ForskarFredags massexperiment 2017!

Thomas Nygren, forskare, Uppsala universitet, thomas.nygren@edu.uu.se
Fredrik Brounéus, projektledare, Vetenskap & Allmänhet, fredrik@v-a.se

Verktyget Nyhetsvärderaren utvecklas i samarbete med Ellen Franzén och Martin Törnros, RISE Interactive. Massexperimentet genomförs med stöd från Sveriges innovationsmyndighet Vinnova och EU:s forsknings- och innovationsprogram Horisont 2020, grant agreement nr 722934.

Copyright

Text: Thomas Nygren & Fredrik Brounéus

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Forskning om spridning och läsning av nyheter	6
Metoder för att avgöra trovärdighet	6
Så går experimentet till	8
Inför experimentet	8
Utförande av experimentet	9
Gemensam genomgång	9
Fördjupning och utforskning.....	10
Utvärdering	11
Elevenkät.....	11
Viktiga tips och kommentarer	12
Referenser	13

SAMMANFATTNING

I dagens medielandskap får många människor, särskilt ungdomar, ofta information om aktuella händelser genom internetsajter och sociala medier. Många organisationer och individer använder nya medier för att kommunicera om exempelvis mänskliga rättigheter, miljöproblem och andra samhällsfrågor på ett balanserat sätt. Samtidigt finns det vissa aktörer som utnyttjar dessa kanaler för att sprida rädsla och fördomar via vinklade och fejkade nyheter. På en större skala kan det handla om stater som vill destabilisera andra länders samhällsfunktioner, politiska rörelser som vill smutska motståndare eller religiösa extremister som vill värva medlemmar. Här finns små men högljudda motståndare till ett demokratiskt, mångkulturellt och jämställt samhälle. Andra producenter och spridare av falska nyheter drivs av enklare motiv som att generera ”klick” och därmed intäkter genom fantastiska eller skrämmande rubriker.

För att kunna skilja mellan sanna och falska nyheter behöver vi alla en kritisk och konstruktiv förmåga att hantera information. Det är viktigt både för oss som individer och för hela samhället. För oss själva är det viktigt att basera våra dagliga beslut om till exempel hälsa och säkerhet på kunskap och inte på rykten och lögn. För samhället i stort är det viktigt att ha medborgare som driver och utvecklar samhället i en positiv och vetenskapligt grundad riktning där rykten och propaganda inte förväxlas med kunskap.

Hotet från falska nyheter ska varken underskattas eller överdrivas. Det ska granskas vetenskapligt och ses som en utmaning. Det är en utmaning som vi tar oss an i detta massexperiment – att vetenskapligt undersöka nyhetsflödet för att se hur trovärdiga och mindre trovärdiga nyheter sprids till svenska ungdomar.

Genom att delta i massexperimentet bidrar ni som lärare och elever till nyskapande forskning om nyhetsspridning i digitala medier samtidigt som ni tränar upp en vetenskaplig och källkritisk hantering av information.

FORSKNING OM SPRIDNING OCH LÄSNING AV NYHETER

Forskning om nyheter i digitala medier tyder på att traditionella nyhetsförmedlare såsom morgontidningar och framförallt kvällstidningar fortfarande har en stark ställning i det svenska medielandskapet (Statens Medieråd, 2015; Wadbring & Ödmark, 2014). Men skillnaden mellan olika åldersgrupper är stor och unga använder allt mer sociala medier för att ta del av information (Statens Medieråd, 2015). Enligt forskning om nyhets-spridning via sociala medier är det främst sensationella nyheter som delas. Nyheter som ligger nära i tid och rum delas mycket mer än nyheter från främmande länder och andra kulturer. Vanligtvis är de mest delade nyheterna mycket förenklade (Wadbring & Ödmark, 2014).

I en digital värld kan information utformas, omformas och spridas på nya sätt (Jenkins, 2006). Internationell forskning har visat att nya medier och modern journalistik på olika sätt kan underlätta spridningen av överdrifter och lögn. Detta medför nya krav på både läsarna och samhället (Silverman, 2015; Wineburg & McGrew, 2016). Forskningen har också visat att det kan vara svårt för människor att ompröva sina övertygelser oavsett utbildningsnivå (Flynn et al., 2017). Men det finns också positiva motrörelser. Till exempel har forskare sett att människor delar sanna rykten mer än falska på amerikanska Facebook (Friggeri et al., 2014). Företag som Facebook och Google arbetar därtill aktivt för att hindra spridningen av felaktig information.

Nyhetslandskapet förändras snabbt. Vi saknar i dag kunskap om hur trovärdiga och mindre trovärdiga nyheter sprids till unga. För att försöka besvara den hittills obesvarade forskningsfrågan ”Hur trovärdiga är ungas nyhetsflöden?” behöver vi hjälp från Sveriges lärare och elever!

METODER FÖR ATT AVGÖRA TROVÄRDIGHET

Forskning om källkritik tyder på att det inte räcker med hög utbildning och ett allmänt kritiskt förhållningssätt för att kunna tolka nyheter på ett bra sätt. Enligt forskningsresultaten verkar det vara svårt för alla människor att navigera i den digitala nyhetsflöden – oavsett om man är barn, tonåring eller professor. Alla kan luras av vinklade och falska nyheter. Det bästa sättet att avgöra om nyheter går att lita på eller ej är att följa vissa vetenskapliga principer och hantera nyheter på samma sätt som professionella nyhetsgranskare.

För att kritiskt utvärdera en nyhet behöver man:

- **Lära** sig ett nytt tankesätt
- **Träna** upp den kritiska blicken
- **Använda** nätets resurser som stöd (Wineburg & McGrew, 2016).

Det är främst tre frågor som är viktiga att tänka på när man på ett vetenskapligt sätt värderar nyheters trovärdighet:

1. Vem är **avsändaren** och vilka **avsikter** har hen?
2. Vilka **bevis** finns för olika påståenden i nyheten?
3. Vad säger **andra oberoende källor**?

Den senaste forskningen visar att professionella nyhetsgranskare utnyttjar nätets resurser för att avgöra *hur trovärdig avsändaren* är. Här kan sökmotorer (som Google) och uppslagsverk (som Wikipedia) användas för att ta reda om de som står bakom informationen har grumliga avsikter.

Nyhetsgranskare tittar på *vilka bevis* som används för olika påståenden i nyheten. Är det exempelvis forskningsresultat, statistik från myndigheter eller personliga berättelser?

De söker också snabbt, men kritiskt, reda på hur nyheten framställs i *andra oberoende källor*, till exempel trovärdiga nyhetsbyråer.

Det räcker alltså inte att läsa nyheten noggrant eller att klicka sig vidare på samma sajt. *För att avgöra trovärdigheten måste man lämna sidan och hitta andra uppgifter på andra webbplatser.*

Att avgöra trovärdigheten på en nyhet kan verka enkelt, men det krävs fokus och erfarenhet för att ingående granska en nyhet. Man behöver dessutom viljan och förmågan att lämna den sida man är på, för att aktivt söka reda på annan information. I den digitala världen är detta särskilt svårt eftersom online-medier stimulerar en snabb och yttlig informationshantering, genom braskande rubriker, korta texter, och vinklade träfflistor baserade på popularitet och nätvanor hos användaren.

SÅ GÅR EXPERIMENTET TILL

För att besvara forskningsfrågan ska vi hjälpas åt att samla in nyheter från ungas nyhetsflöden. Det är viktigt att alla lärare och elever som deltar i experimentet gör detta på samma sätt. Annars kan forskarna inte dra några slutsatser från resultaten. Totalt tar experimentet cirka 120 minuter att genomföra. Din uppgift som lärare är att guida eleverna i att samla in och kategorisera nyheter på ett vetenskapligt sätt. Som stöd har du den här lärarhandledningen, den bifogade bildpresentationen och en testversion av det digitala verktyget *Nyhetsvärderaren* som alltså ska utvecklas i massexperimentet.

INFÖR EXPERIMENTET

- Läs igenom den här lärarhandledningen.
- Bekanta dig med bildpresentationen, som du ska gå igenom med eleverna innan experimentet.
- Testa *Nyhetsvärderaren* (se instruktioner nedan) så att du har lite koll på hur den fungerar innan eleverna ska använda den.

Har du några frågor eller funderingar? Hör av dig till oss!

INSTRUKTION FÖR VERKTYGET NYHETSVÄRDERAREN

1. Gå in på www.nyhetsvarderaren.se/klassadmin och ange ditt användarnamn och lösenord. Din epostadress är ditt användarnamn. Lösenordet står i mailet som följde med lärarhandledningen.
2. Uppdatera och spara dina personliga uppgifter.
3. Under **Dina klasser** ser du alla dina klasser som ska delta i undersökningen. För att skapa en ny klass, fyll i **Klassnamn** och **Årskurs / Gymnasieprogram** och klicka **Lägg till klass**.
4. För varje klass skapas en länk till ett klassspecifikt formulär. Det är denna länk du delar med dina elever. *Eftersom varje länk är kopplad till en specifik klass är det viktigt att eleverna får rätt länk.*
5. Via länken kan varje elevgrupp använda Nyhetsvärderaren. Då formuläret skickas in sparas datan och kopplas automatiskt till elevernas respektive klass.

Du kan även testa verktyget på www.nyhetsvarderaren.se/formular utan att registrera dig. Svaren på denna sida sparas inte och påverkar inte statistiken i massexperimentet. Du kan förstås också låta eleverna titta och bekanta sig med verktyget på den här sidan i förväg. (Men kom ihåg att logga in när ni ska genomföra experimentet!)

Statistik

Dina klassers statistik hittar du länkad under **Dina klasser**. Här går det att se klassens granskningar och jämföra elevernas resultat med andra deltagare runtom i landet.

Statistiksidan är tänkt att vara en utgångspunkt och stöd för era diskussioner under den gemensamma genomgången (se nästa sida).

UTFÖRANDE AV EXPERIMENTET

I experimentet använder eleverna verktyget *Nyhetsvärderaren* när de i grupper om tre personer ska bedöma trovärdighet utifrån frågorna om *avsändaren*, *bevis* och *jämförelse med andra källor*. Verktyget bygger på de vetenskapliga principerna för nyhetsgranskning, och det är detta som är den vetenskapliga metoden för experimentet (Wineburg & McGrew, 2016). Nyhetsvärderaren samlar även in nyheterna som eleverna granskar, så att forskarna kan se vilka nyheter som rör sig i deras flöden. Alla uppgifter samlas in anonymt och det går inte att spåra en nyhet tillbaka till eleven. Observera att experimentet kräver att elevernas digitala kanaler inte är spärrade i skolans IT-system.

Gör så här:

1. Be eleverna fylla i inledningsenkäten på: https://sv.surveymonkey.com/r/fore_nyhetsvarderaren (tar cirka 5 minuter). Detta steg kan gärna göras någon lektion före själva experimentet.
2. Dela in klassen i grupper om tre. Det behövs **minst en smarttelefon, dator eller surfplatta per grupp**.
3. Varje elev ska nu titta i de digitala kanaler som hen vanligtvis använder (Facebook, Twitter, Snapchat, Instagram, bloggar, nyhetssidor, o.s.v.) och ta fram **den senaste nyheten** i sitt flöde, som gruppen sedan ska granska gemensamt. Om gruppmedlemmarna råkar ha samma nyhet så tar en av eleverna istället den näst senaste nyheten i flödet. Grupper som hinner granska fler än tre nyheter jobbar vidare med nästa nyhet i sina flöden. *Obs! Det spelar ingen roll om grupperna granskar fler eller färre än tre nyheter. Det viktiga är att de gör en noggrann granskning!*
4. Grupperna får cirka 45 minuter till att gemensamt granska nyheterna, **en nyhet i taget**, med verktyget *Nyhetsvärderaren* (via länken som du delar med klassen).
5. Gemensam genomgång i klassen (se instruktioner nedan).
6. Varje elev fyller i utvärderingsenkät på https://sv.surveymonkey.com/r/efter_nyhetsvarderaren (tar cirka 5 minuter).

GEMENSAM GENOMGÅNG

Börja med att dela länken till klassens statistiksida med eleverna (se rutan på sid 8). Här hittar eleverna sina nyheter och granskningar och kan utforska hela klassens resultat, och även göra jämförelser med andra deltagare runt om i landet. Observera att om ni genomför experimentet under början av vecka 35 så kan det vara bra att avvakta några dagar med den gemensamma genomgången. Då hinner fler klasser rapportera in sina granskningar till databasen, och ni får fler resultat att jämföra med. I den *gemensamma genomgången* ska varje grupp presentera:

- en nyhet som var **svår att kategorisera**,
- en nyhet som **inte var trovärdig**,
- en nyhet som **var trovärdig**.

Låt grupperna börja med att presentera varsin *svårkategoriserad nyhet*. Be dem beskriva varför det var svårt och hur de gjorde för att lösa problemet. Diskutera i helklass olika sätt att hantera dessa svårigheter.

Låt sedan grupperna presentera varsin *nyhet som inte var trovärdig*. Vad baserar de sina slutsatser på? Vilka granskningspunkter i *Nyhetsvärderaren* var särskilt viktiga för att finna bristerna? Håller andra grupper med?

Slutligen presenterar grupperna en nyhet som kategoriserats som *trovärdig*. Vad är det som gör dessa nyheter mer trovärdiga än andra? Håller andra grupper med? Om eleverna inte har hittat nyheter i alla tre kategorierna så gör det inget. Men *fördelningen* mellan mer trovärdiga och mindre trovärdiga nyheter är bra att diskutera. Var det fler trovärdiga än icke-trovärdiga nyheter, eller tvärtom? Vad kan det bero på?

Det är också viktigt att betona att det finns gott om trovärdig information att hämta från olika källor på nätet. Att dra slutsatsen att alla ljuger är lika fel som att förutsätta att alla talar sanning!

FÖRDJUPNING OCH UTFORSKNING

Det finns mycket att utforska och upptäcka i Nyhetsvärderarens statistik. Statistiken erbjuder en utmärkt möjlighet att fördjupa diskussionen om nyheters trovärdighet och vad som påverkar olika personers bedömning. Den kan också bidra till att eleverna utvecklar sin förståelse för hur statistik byggs upp och åskådliggörs. Eleverna får en tydlig koppling mellan deras egen inmatning i verktyget (under granskningen) och de resultat som levereras.

Efter att ha fått några inledande uppgifter att öva med, kan eleverna gärna själva få formulera och utforska frågor som intresserar dem.

Exempel på frågeställningar som eleverna kan arbeta med:

- Från vilken domän kommer de flesta nyheterna? Jämför klassens resultat med hela landet. Jämför olika årskurser. Vilka likheter/skillnader finns?
- Hur stor procent av alla nyheter har bedömts som icke trovärdiga (betyg 1 av 10 i slutsats)? Hur många är mycket trovärdiga (betyg 10 av 10)?
- Har klassen hittat fler trovärdiga än icke trovärdiga nyheter, eller är det tvärtom? Vad kan detta bero på? Jämför gärna med olika årskurser och olika delar i landet.
- Leta i listan över icke trovärdiga nyheter. Är det någon av dessa som ni till och med skulle kalla för en fejk-nyhet?
- Från vilken domän kommer de flesta nyheterna om Olyckor/Brott? Jämför med nyheter som handlar om Politik/Ekonomi/Samhällsinformation. Vilka likheter/skillnader finns? Vad kan dessa bero på?
- Vilken typ av information förmedlas främst av icke trovärdiga avsändare?
- Vilken typ av information delas mest på Snapchat? Jämför med Twitter och Facebook. Vilka skillnader/likheter finns? Vad kan dessa bero på?
- Jämför trovärdigheten (slutsats) mellan nyheter om olyckor/brott respektive kost/hälsa. Vad beror skillnaderna på?
- Hur många domäner har fått betyget "Inte trovärdig"? Jämför med antalen som klassats "Varken eller" och "Trovärdig". Vad beror skillnaderna på?
- Vad sänker trovärdigheten hos en nyhet mest: avsändare, bevis eller jämförelse med andra källor?
- I vilka sociala medier delas nyheter med starkast respektive svagast bevis för påståenden? Diskutera vad skillnaderna kan bero på.

UTVÄRDERING

ELEVENKÄT

Efter den gemensamma genomgången, be eleverna att INDIVIDUELLT fylla i utvärderingsenkäten på https://sv.surveymonkey.com/r/efter_nyhetsvarderaren. Enkäten tar cirka fem minuter att fylla i.

Som en avslutning, fråga eleverna vad de lärt sig av experimentet.

VIKTIGA TIPS OCH KOMMENTARER

- Eleverna väljer själva om de vill skicka in sina nyheter och granskningar till forskarna. Inga personuppgifter samlas in i verktyget och alla data behandlas anonymt. Nyheter och granskningar som inte skickas in sparas heller inte i statistiken.
- Gå gärna med i vår Facebook-grupp för experimentet (www.facebook.com/groups/nyhetsvarderaren). Här kan du och dina elever ställa frågor och diskutera med forskare, formgivare och andra klasser som deltar i experimentet.
- Du kan själv avgöra hur många nyheter som ska granskas per elevgrupp. Det viktigaste är att värderingen genomförs noggrant, inte antalet. Hellre två bra än sex slarvigt kategoriserade nyheter!
- När forskarna har sammanställt materialet från det stora massexperimentet (i september) kommer vi att skicka ut en populärvetenskaplig rapport över resultaten till alla lärare som medverkat. I rapporten redovisar vi bland annat likheter och skillnader i olika delar av Sverige, trovärdiga och mindre trovärdiga typer av nyheter som förmedlas till elever i olika åldrar och vilka kanaler som nyheterna förmedlas i.
- Att arbeta i grupper om tre är bra både för forskningsprocessen och lärandeprocessen. Samtalet kring nyheterna bidrar till det som kallas *intersubjektivitet* – att komma fram till en gemensam slutsats bortom individuella uppfattningar. Vi vet dessutom att det sociala samspelet framför datorn kan göra att man bättre förstår och kommer ihåg uppgifter i digitala medier (Player-Koro & Beach, 2015).
- Nyhetsvärderaren är under utveckling för att stödja arbetet med att insamla och granska nyheter på ett källkritiskt sätt. En pilotversion testades under våren 2017. Resultaten från massexperimentet kommer att användas för att utveckla verktyget vidare.
- Testversionen av Nyhetsvärderaren hittar du här: www.nyhetsvarderaren.se/formular

STORT TACK FÖR ER HJÄLP!

REFERENSER

Flynn, D. J., Nyhan, B., & Reifler, J. (2016). The Nature and Origins of Misperceptions: Understanding False and Unsupported Beliefs about Politics. *Advances in Pol. Psych.*

Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: New York University Press.

Player-Koro, C., & Beach, D. (2015). ICT-enabled innovation in technology rich schools?. *Media, Technology and Lifelong Journal*, 11(1), 1–14.

Friggeri, A., Adamic, L. A., Eckles, D., & Cheng, J. (2014). Rumor Cascades. I *ICWSM*, s. 101–110.

Silverman, C. (2015). Lies, Damn lies, and viral content. How news websites spread (and debunk) online rumors, unverified claims, and misinformation. *Tow Center for Digital Journalism*.

Statens Medieråd (2015). *Ungar & medier 2015: Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier*. <http://www.statensmedierad.se/publikationer/ungarochmedier/ungarmedier2015.381.html>

Wadbring, I., & Ödmark, S. (2014). *Delad glädje är dubbel glädje: En studie om nyhetsdelning i sociala medier*. Mittuniversitetet.

Wineburg, S., Breakstone, J., McGrew, S. & Ortega, T. (2016) *Evaluating Information: The Cornerstone of Civic Online Reasoning*, Executive Summary, Stanford History Education Group. <https://sheg.stanford.edu/upload/V3LessonPlans/Executive%20Summary%2011.21.16.pdf>

Wineburg, S. & McGrew, S. (2016) Why Students Can't Google Their Way to the Truth, *Education Week*.

Stort tack för din och dina elevers medverkan!

www.forskarfredag.se/massexperiment

**RI.
SE**

UPPSALA
UNIVERSITET

Vetenskap & Allmänhet